

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีสภาพร่างกาย และสติปัญญาแตกต่างไปจากเด็กปกติ การให้การศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้จึงควรมีลักษณะแตกต่างไปจากเด็กปกติ ในด้านเนื้อหา วิธีการสอน และการประเมินผล เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กปัญญาเลิศหรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความสามารถเฉพาะทาง เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เด็กที่มีความบกพร่องทางภาษา เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม และเด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อน (ผดุง อารยะวิญญู, 2533 :1-2) เด็กเหล่านี้อาจมีลักษณะทางกายภาพ หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากสภาพปกติ ทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์หรือสังคม ความเบี่ยงเบนนี้รุนแรงถึงขั้นกระทบกระเทือนต่อพัฒนาการของเด็กได้ (วาริ ธีระจิตร, 2537: 3) ผดุง อารยะวิญญู (2544:16) อธิบายถึงลักษณะปัญหาของเด็กที่ส่งผลต่อพัฒนาการ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกาย เช่น การคลาน การเดิน ปัญหาในการรับรู้ทางภาษา การแสดงออกทางภาษา การรับรู้ทางสายตา การรับรู้ทางการฟัง ช่วงความสนใจสั้น การอยู่นิ่งเฉยไม่ได้ การกระตุ้นตนเอง เด็กจะพบปัญหาในด้านความพร้อม ทั้งด้านภาษาและคณิตศาสตร์ รวมถึงช่วงความสนใจ การไม่อยู่นิ่ง และปัญหาทักษะสังคม เด็กที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการวางแผนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้เฉพาะ เด็กเหล่านี้ต้องการการสอนทักษะพื้นฐาน เพื่อให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย หากปราศจากการช่วยเหลือแล้ว เด็กย่อมไม่อาจพัฒนาได้หรือหากพัฒนาก็อาจเป็นไปในลักษณะที่ล่าช้าและกลายเป็นภาวะต่อไป

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กนั้น สามารถทำได้ตั้งแต่แรกเกิดหรือทันทีที่ทราบความพิการ ซึ่งผู้ดูแลเด็กหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรได้ทำความเข้าใจและส่งเสริมให้ถูกวิธี จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นและยังเป็นการป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่างๆ มิให้เกิดขึ้นเพราะการช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน ได้แก่ การช่วยให้เด็กไม่ต้องทรมานกับปัญหาแทรกซ้อนอื่นๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการถูกล่อลวงปละละเลยทางสังคมอีกด้วย (มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ, 2543 : 2) นอกจากนี้แล้ว อนุชารณ ซื่อมาก (2544 : 14) ได้

กล่าวว่า การช่วยเหลือยังมีความสำคัญต่อเด็กในแง่ของการเห็นความสามารถของตนเองของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองอีกด้วย

ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือใน ลักษณะการทำงานประสานกันจากบุคคลากรหรือหน่วยงานหลายฝ่าย ได้แก่ บุคลากรด้านการแพทย์ ด้านการศึกษา ด้านสังคม ซึ่งแต่ละฝ่ายประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญตามสาขาของตน อย่างไรก็ตามบุคคล ที่กล่าวได้ว่ามีความสำคัญและจำเป็นในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ คือ ผู้ปกครองเนื่องจากเหตุผลหลายประการ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2545: 180) ได้กล่าวว่าผู้ปกครองเป็น บุคคลในสถาบันครอบครัว ที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูเด็ก ครอบครัวเป็นจุดเริ่ม การเรียนรู้ของ ชีวิตเด็ก พ่อแม่เป็นครูคนแรกและเป็นครู ที่ติดตามสอนเด็กไปทุกช่วงวัย และพ่อแม่ ผู้ปกครองก็มี บทบาทสำคัญในการสั่งสอน ฝึกฝน อบรมบ่มนิสัยให้แก่เด็ก ดังที่ Bronfenbrenner (อ้างถึงใน ศรียา นิยมธรรม, 2540 : 215) กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวในการช่วยเหลือพัฒนาบุตรหลานในแง่ของ การป้องกันความพิการ การเฝ้าระวัง การคัดแยก การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการกระตุ้นพัฒนาการ ให้แก่เด็กเพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด อีกทั้งผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลบุตร ตามกฎหมาย (White, Taylor, & Moss, 1992 : 91-125) ดังนั้นผู้ปกครองจึงควรมีบทบาทสำคัญใน การช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วยในการร่วมมือกันพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้น ความร่วมมือในการทำงานประสานกันเป็นมีความสำคัญ เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเป็น สร้างความเคารพและความไว้วางใจกัน การสนับสนุนผู้ปกครองด้วยการให้ข้อมูลและแหล่ง เรียนรู้ต่างๆ ส่งผลให้ผู้ปกครองมีเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น การสร้างความสัมพันธ์แบบสองทางเป็น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เชี่ยวชาญและครูต่อไปในอนาคต (Heward, 2003 : 135)

การที่ครอบครัวหรือผู้ปกครองมีส่วนร่วม มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างยิ่งเพราะการที่ผู้ปกครองกับลูกได้มีโอกาสใกล้ชิดกันนั้น เป็นการช่วย ลดความตึงเครียดของทั้งสองฝ่าย นั่นคือ ผู้ปกครองได้มีเวลาเอาใจใส่ลูกอย่างเต็มที่ ส่วนลูกที่มีความ ต้องการพิเศษก็ได้รับการเห็นใจและมีความสุขเพิ่มขึ้น แม่ที่มีลูกเป็นเด็กพิเศษได้เรียนรู้วิธีการที่ เหมาะสมในการจัดการพฤติกรรมของลูก ทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพความพิการของลูกเพิ่มขึ้น จากการศึกษาของ โมฮัมเหม็ดและมาร์บิล (Mohamed & Mkabile 2015: 251-265) ที่พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเพิ่มสูงขึ้น ในด้านการตอบสนอง และการเสริมแรงให้ลูก หลังได้รับการฝึกสอนทักษะการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาจากผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับ งานวิจัยของแทน (Tan, 2010) ที่ศึกษากระบวนการสร้างความเข้าใจของบิดา พบว่า บิดาที่มีส่วนร่วมในการศึกษากับบุตรมากขึ้นและจะส่งเสริมให้บุตรประสบความสำเร็จในการเรียนและ การปรับตัวสูงขึ้น มีผลการเรียนดีและปรับตัวได้ดีอีกด้วย

แนวทางการพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้นอาจมีหลายรูปแบบ แต่การใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นแนวทางสำคัญและน่าสนใจ ดังที่ ศิริประภา โคบายาชิ (2555: 21) ได้กล่าวว่า กระแสความสนใจเกี่ยวกับบทบาทของภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาสังคมมากขึ้น ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน เนื่องจากภูมิปัญญาไทยมีความหลากหลายเกี่ยวข้องกับทุกมิติในสังคมเพราะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัว เป็นสิ่งหล่อหลอมความรู้ ความเชื่อ ประเพณี ความคิดเห็นต่างๆ ในบริบทของตน นอกจากนี้แล้ว การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นวิธีการที่สอดคล้องที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 23 ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา และมาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานงานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทักษิณีย์ ทองไชย (2556: 3-4) ที่กล่าวถึงการปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษา โดยให้ประชาชนในชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง สามารถนำมาจัดกิจกรรมและนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ แหล่งความรู้ในชุมชนยังได้รับการสนับสนุนให้เป็นที่เอื้อต่อการเรียนการสอนที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นใกล้ตัว มีความภาคภูมิใจ และความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ ความคิดของคนในท้องถิ่นที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริง คนในท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคล และความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตจริงของคนเรา ซึ่งมีขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้จนเกิดการตกผลึกทางปัญญา มีการถ่ายทอดและพัฒนาอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้อิสระมากขึ้น

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยการทำงานร่วมกันกับผู้ปกครองยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษา ทั้งนี้การพัฒนาวิธีสอนที่เป็นของที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพท้องถิ่นจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนตรงกับสภาพชุมชนและสภาพการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้ปกครองในการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในเรื่องดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการจัดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง
2. เพื่อศึกษาผลของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษา คือ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร คือ ผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 528 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คนที่ได้มาจากการเจาะจง (Purposive Sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านกล้ามเนื้อขนาดใหญ่ ด้านกล้ามเนื้อเล็ก ด้านอารมณ์ สังคม ด้านสติปัญญา ด้านภาษาและการสื่อสาร ด้านการช่วยเหลือตนเอง โดยการจัดกิจกรรมดังกล่าว เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ที่จะพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตด้านระยะเวลา

มกราคม 2558 – มิถุนายน 2559

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง

ตัวแปรตาม ได้แก่

แนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง

ผลของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง

ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริม
พัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ มวลประสบการณ์ทุกอย่างทั้งส่วน
ที่เป็นตัวบุคคลและองค์ความรู้ที่ได้รับการสั่งสมและสืบทอดเป็นระยะเวลาอันยาวนานและเลือกสรรเป็น
อย่างดีว่าสามารถแก้ไข และพัฒนาวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ในที่นี้จะเป็นการศึกษาในเรื่อง
ของการดูแลและการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การผสมผสานหรือการเชื่อมโยงแนวทางการรู้
ความคิด ความรู้ความเชื่อ มวลประสบการณ์ทุกอย่างทั้งส่วนที่เป็นตัวบุคคลและองค์ความรู้ทางภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในรูปแบบต่างๆที่นำมาถ่ายทอดเป็นวิธีการในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการ
เด็ก

ผู้ปกครอง หมายถึง บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติพี่น้อง หรืออาจเป็นผู้ที่อยู่นอก
ครอบครัวแต่ทำหน้าที่หลักในการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง การที่ผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้
ให้ข้อมูล แนวคิด ร่วมวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กที่มีความต้องการ
พิเศษโดยอาศัยองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนรับรู้หรือจากที่ได้รับการถ่ายทอดในชุมชน

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การแสวงหาวิธีการหรือแนวทางที่จะ
ช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งเป็นเด็กที่มีความบกพร่องไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สติปัญญา
อารมณ์ สังคมและจิตใจ จนขาดความสามารถในการเรียนและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ การ
ส่งเสริมพัฒนาการประกอบด้วย 6 ด้านสำคัญ คือ ด้านกล้ามเนื้อใหญ่ ได้แก่ การเดิน การวิ่ง
ด้านกล้ามเนื้อเล็ก ได้แก่ การหยิบจับสิ่งของ ด้านอารมณ์ สังคม ได้แก่ การอดทนรอคอย
ด้านสติปัญญา ได้แก่ ทักษะทางวิชาการ ด้านภาษาและการสื่อสาร ได้แก่ การบอกความต้องการ
ด้านการช่วยเหลือตนเอง ได้แก่ การแต่งตัว การรับประทานอาหาร เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยฉบับนี้มีความคาดหวังในการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย ดังนี้

1. ได้แนวทางการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการ
พิเศษโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองเกิดการพัฒนาวิธีสอนที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพท้องถิ่น
จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนตรงกับสภาพชุมชนและสภาพการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

2. ได้รูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษจากการพัฒนา
องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง

3. ผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความตระหนักใน
ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย